

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду

На IV редовној седници Наставно-научног већа Филолошког факултета Универзитета у Београду одржаној 8. 2. 2024. године Одлуком бр. 496/1 образована је Комисија за оцену докторске дисертације коју је мастер Миљана Куљанин предала под насловом „Богородица у савременом српском песништву (Иван В. Лалић, Љубомир Симовић, Матија Бећковић, Милосав Тешић)”. У Комисију су именовани: др Милица Кецојевић, доцент (председник Комисије), др Драган Хамовић, научни саветник, и др Јана Алексић, виши научни сарадник (чланови). Комисија има част да већу Филолошког факултета поднесе следећи

ИЗВЕШТАЈ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовao Комисију:

Комисију је именovalo Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду 8. 2. 2024. године.

2. Састав Комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датум избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан Комисије запослен:

1. др Милица Кецојевић, доцент (председник Комисије), наука о књижевности, српска књижевност, 2023, Филолошки факултет Универзитета у Београду, Катедра за српску књижевност са јужнословенским књижевностима;

2. др Драган Хамовић, научни саветник, наука о књижевности, српска књижевност, 2020, Институт за књижевност и уметност у Београду;

3. др Јана Алексић, виши научни сарадник, историја српске књижевности 20. века, књижевна критика, 2022, Институт за књижевност и уметност у Београду.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног од родитеља и презиме:

Миљана Р. Куљанин

2. Датум рођења, општина и република:

1993, Зрењанин, Република Србија

3. Датум одбране, место и наслов мастер рада:

2016, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, „Косовски бој у поезији Васка Попе и Миодрага Павловића”

4. Научна област из које је стечено звање мастера:

Српска књижевност

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

„Богородица у савременом српском песништву (Иван В. Лалић, Љубомир Симовић, Матија Бећковић, Милосав Тешић)”

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација „Богородица у савременом српском песништву (Иван В. Лалић, Љубомир Симовић, Матија Бећковић, Милосав Тешић)” мастера Миљане Куљанин има 349 компјутерски сложених страна и организована је у четири поглавља (*Уводна разматрања, Дијахронијски однос према Богородици у традицији српског песништва, Богородица у савременом српском песништву и Закључак*). На крају дисертације налази се списак извора и секундарне литературе.

У поглављу под насловом *Уводна разматрања* представљен је предмет истраживања и указано на важност односа традиције и савремености, тачније места које мотив Богородице има у српском песништву. Указано је и на место које Богородица има у хришћанству, уз истицање разлика између источног и западног хришћанства, те прецизирана улога коју Богородица има у свету. Посебна пажња поклоњена је значају икона на којима је Богородица представљена јер се, у песништву које је узето за предмет ове дисертације, врло често појављује управо мотив иконе Мајке Божје. У уводном поглављу изложена је и метода која је коришћена приликом анализе песништва одабраних савремених српских песника.

Друго поглавље дисертације Миљане Куљанин – *Дијахронијски однос према Богородици у традицији српског песништва*, посвећено је осветљавању односа према Богородици у традицији српског песништва. Дијахронијски поглед је сведен и усмерен на најзначајније ауторе који су у своја дела уносили мотив Богородице. Преглед започиње указивањем на основу из византијске књижевности и традиције; затим, протеже се од српске средњовековне књижевности до половине двадесетог века, наглашавајући при томе значај Јована Дамаскина, чије је дело често било призивано у српском песништву, и Димитрија Кантакузина, који је издвојен из мноштва средњовековних стваралаца. Приступајући анализи песничких дела која припадају новој српској књижевности, Миљана Куљанин је одабрала најзначајније ауторе појединих епоха и указала на начине њиховог певања о Богородици и укључивању мотива Мајке Божје у њихово песништво. Из барокног песништва издвојен је Гаврил Стефановић Венцловић, Лаза Костић из романтичарског а Момчило Настасијевић из песништва двадесетог века. На тај начин је Миљана Куљанин исцртала читаву једну традицијску линију српског песништва и поставила основу за анализу песничких дела савремених српских песника.

Треће поглавље под насловом *Богородица у савременом српском песништву* састоји се од четири потпоглавља посвећених одабраним савременим српским песницима: Ивану В. Лалићу, Љубомиру Симовићу, Матији Бећковићу и Милосаву Тешићу. У сваком од ових потпоглавља Миљана Куљанин је анализирала конкретан песнички опус и указала на начине на које се мотив Богородице у њима употребљава.

Закључно поглавље дисертације Миљане Куљанин посвећено је резимирању исходишта анализе, истицању резултата до којих се анализом дошло, као и изношењу закључних напомена.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

У докторској дисертацији мср Миљане Куљанин осветљава се једно сасвим особено тематско усмерења у савременој српској поезији. Мотив Богородице је био чест код оних

савремених песника који су настојали да свој песнички текст уведу у културноисторијско поље у коме ће се он укргтити са текстовима њихових претходника. Отуда је било важно испитати однос према традицији српског песништва. Уводећи у своје певање мотив Богородице, ови песници су се истовремено ослањали и на сферу теолошких знања, о чему су остављали важна сведочанства (Иван В. Лалић у интервјуима поводом књиге *Четири канона*, Милосав Тешић у коментарима који прате књигу *Седмица*). Да би тумачењу мотива Богородице у песништву Ивана В. Лалића, Љубомира Симовића, Матије Бећковића и Милосава Тешића могла ваљано приступити, мср Миљана Куљанин је најпре морала да укаже на место које Богородица има у хришћанству, такође, да покаже однос који према Богородици постоји у српској књижевности, од њених почетака до двадесетог и првих деценија двадесет првог века. Мср Миљана Куљанин представила је главну песничку линију важну за тумачење места које мотив Богородице у српском песништву заузима, усредсређујући се на изворе певања о Богородици и наглашавајући пресудни утицај дела Јована Дамаскина и византијске традиције у целини на српску књижевност средњег века. Мср Миљана Куљанин је потом издвојила песнике који су Богородицу видели као заступника људи пред Богом. Од средњовековних аутора одабран је Димитрије Кантакузин, а од барокних Гаврил Стефановић Венцловић. Линија се наставља са Лазом Костићем, од романтичарских песника, и Момчилом Настасијевићем, од песника из прве половине двадесетог века. Бацајући поглед на однос према Богородици у српском песништву током времена, мср Миљана Куљанин је запазила да се, након средњег века, мотив Богородице ретко појављује у песништву, а нарочито током двадесетог века, те да се управо у другој половини двадесетог столећа, тачније од шездесетих година поново јавља интерес за традицију, историју и религију, па се и одређени тематски аспекти појављују у песништву.

Да би тумачење мотива Богородице у савременом српском песништву успела да спроведе на прави начин, мср Миљана Куљанин је морала да анализира песништво четворице великих српских песника узимајући у обзир њихове целовите опусе, специфичност тематике, али и њихова различита поетичка опредељења. Док су Иван В. Лалић и Милосав Тешић блиски симболистичком концепту песничке уметности и ослањању на песничку традицију, дотле су Љубомир Симовић и Матија Бећковић песници који су прошли врло сложену поетичку еволуцију. Отуда је свако тумачење морало да пође од увида у целину опуса, потом и посматрања књижевноисторијског места њихових песничких дела.

Приступајући песништву Ивана В. Лалића, мср Миљана Куљанин је истакла да је посебно важан моменат интертекстуалности. Своју анализу Лалићевог опуса мср Миљана Куљанин је организовала тако што је издвојила песме у којима се јавља мотив Богородице, затим осветлила начине на које је он коришћен у песмама све до Лалићеве последње књиге *Четири канона*. Посебно су детаљно анализирани интертекстуалне везе са песничким делима назначеним у поглављу посвећеном приказивању односа према Богородици у српском песништву током времена. Мср Миљана Куљанин подробно је анализирала Лалићеву књигу *Четири канона* не само због тога што је поменуто књига ослоњена на

библијску тематику (највећи простор и улогу посвећује Богородици као посреднику између Творца и човека), већ и због тога што је њен облик, канон, преузет из традиције. Тако је Лалић убедљиво показао да ова песничка врста није nestала са средњовековном књижевношћу, већ напротив, да може играти значајну улогу и на самом завршетку двадесетог века. Другачије речено, Лалић је практично доказао тачност тврдње коју је Дмитриј Лихачов поставио пишући о руској средњовековној књижевности, да *линије започете пре хиљаду година, трају и данас*. Закључујући одељак о Лалићевом песништву, мср Миљана Куљанин је нагласила да Лалић Богородици даје улогу заступника и посредника људског рода пред Господом. Будући да је сумња често присутна у Лалићевим песмама, он заправо молитву усмерава према Богородици јер она „има велику смелост пред Богом”; иако јој је нането велико зло, она је била потпуно покорна Творцу у свему видећи Божју промисао.

Одељак посвећен анализи песништва Љубомира Симовића мср Миљана Куљанин започела је указивањем на различите традиције које Симовићев тумач мора да има на уму приликом приступања његовом песништву, баш зато што у себе укључује и паганске и хришћанске мотиве, и средњовековну, и класицистичку и савремену поезију. Посматрајући етапе у Симовићевом опусу, мср Миљана Куљанин упућује на разлике у укључивању мотива Богородице у појединачне песме. Као и у случају Лалићевог песништва, и овде се посебна пажња поклања једном делу, а то је *Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској*, делу у којем се први пут појављује мотив Богородице у Симовићевој поезији. За ову песму мср Миљана Куљанин пише да се „најбоље разуме у есхатолошком кључу”: „Она представља молитву једног народа Богородици за будући век. Од ње се не тражи ништа што би могло бити оствариво на земљи и у овом животу”. Мср Миљана Куљанин закључује да у Симовићевом песништву постоје четири начина на која се мотив Богородице уводи у песништво, а они се разликују спрам односа лирског субјекта према Мајци Божјој: у распону од потпуног изостанка спознаје, преко нејасног доживљаја и осећања да нешто у егзистенцији недостаје, до конкретнијег упућивања на Богородицу и, најзад, потпуно директног, без икаквог ироничног призвука. Мср Миљана Куљанин наглашава да у Симовићевом песништву нема еволуције мотива Богородице, већ да се поменута четири начина појављују у различитим етапама песништва, а врхунац препознаје у песми *Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској*.

Аналитички прилазећи песништву Матије Бећковића, мср Миљана Куљанин је прво истакла кључне одлике Бећковићеве поетике, затим еволуцију његовог песничког израза и значај језика у његовом делу, а потом је указала на положај мотива Богородице у његовом песничком опусу. Мср Миљана Куљанин примећује да се у песништву Матије Бећковића мотив Богородице јавља од самих његових почетака, међутим, немогуће га је хронолошки пратити пошто нема чврсте организације песама у збирке и циклусе као што је то био случај са песмама Ивана В. Лалића и, нешто мање, Љубомира Симовића. Узимајући ову одлику Бећковићевог песништва у обзир, мср Миљана Куљанин је анализу усмерила на различите типове приступа Богородици, односно различита значења која овај мотив добија у

Бећковићевим делима: од десакрализације, преко скрајнутог присуства, до централног места у поеми *Учини ми љубав*. Мср Миљана Куљанин нарочито издваја групу песама које су посвећене икони Богородице Тројеручице подвлачећи да је њихово значење нераскидиво скопчано са контекстом односа према икони. Посебно је детаљно анализирана поема *Учини ми љубав*; указано је на теолошке поставке Богородичиног односа према Божјој промисли и, у складу са теолошким поставкама, тумачена је поема коју мср Миљана Куљанин назива химном Богородици. Бећковићево мајсторство у варирању мотива и усредсређивању на мотив љубави представља посебно својство у овој поеми, и управо је окретање светлој страни живота, упркос свему страшном у њему, карактеристично и за Бећковићево песништво. Мср Миљана Куљанин својом анализом показује како се у овом песништву описује лук од радикалног песимизма, чак нихилизма, све до стицања и исповедања вере.

Приступајући анализи песничког опуса Милосава Тешића, мср Миљана Куљанин нагласила је особеност начина на који је овај песник ослоњен на традицију јер целокупну историју и културу српског народа уводи у своје песништво, са чиме је директно повезано питање језика који Тешић користи у својим песмама. Тешићев песнички опус анализиран је подробно и показана је еволуција мотива Богородице до збирке *Седмица* и након ње, с тим што је, као и у свим претходним случајевима, посебно детаљно анализирано дело које се, у погледу места које у њему има мотив Богородице, види као централно. У случају песништва Милосава Тешића, у питању је збирка *Седмица*. Мср Миљана Куљанин је најпре нагласила сложена композицију збирке и њене традицијске узоре уочавајући да она, као и *Канони* Ивана В. Лалића, представља драгоцен пример активирања наслеђа старе српске књижевности, а затим је минуциозно указала на интертекстуалне везе са Библијом и значај библијских стихова за тумачење Тешићевог песничког дела. Мср Миљана Куљанин је нарочиту пажњу поклонила песничком поступку Милосава Тешића и указала је на мајсторство стварања реализовано преко варирања већ употребљених песничких облика, од којих се, на тај начин, праве нове целине, целине којима је заједничко слављење Богородице, а за то је пак потребна велика песничка вештина. Мср Миљана Куљанин закључује да у *Седмици* Милосав Тешић проводи свог „песничког субјекта, али и читаоца кроз дубине зла, па уздижући га до узвишених тајни Стварања света и љубави Божје, показујући му дубине његовог бића рањеног грехом и смрћу, напослетку га доводи до узвишених осећања могућности спасења и живота будућег века. Богородица је у свим овим ситуацијама присутна као она која нуди утеху, али и наду да је спасење заиста могуће”. И у случају песничког опуса Милосава Тешића мср Миљана Куљанин је издвојила фазе у развоју употребе мотива Богородице (а он у песничким збиркама које претходе збирци *Седмица* не заузима значајно место, као ни у потоњим збиркама), те се *Седмица* указује као централно песничко дело Милосава Тешића у смислу похвале Богородици која се и у његовом песништву појављује као незаобилазна посредница између човека и Бога и ослонац у човековом трагању за могућношћу да се свету каже „да”.

У закључном поглављу мср Миљана Куљанин је сумирала резултате своје анализе и указала на разлике у приступу тумачења песничких опуса четворице савремених српских

песника. Колико год да се приступ анализи песничких опуса четворице одабраних савремених српских песника разликовао (Лалићево и Тешићево песништво посматрани су у хронолошкоком следу, Симовићево и Бећковићево више у вези са местом које мотив Богородице заузима у одређеном делу песништва), долазило се до истоветног модела. Мотив Богородице се појављивао на различите начине у делима савремених песника, али у свим случајевима мср Миљана Куљанин је указала на једно централно дело у песничком опусу у којем је Богородица имала велику важност. Такође, мср Миљана Куљанин је увек указивала на везу између песништва и религиозности, односно на повезаност хришћанског, теолошког погледа на Богородицу са еволуцијом места који мотив Богородице има у песништву одабраних песника. У опусима четворице одабраних савремених песника, упркос различитим приступима и начинима укључивања мотива Богородице, показује мср Миљана Куљанин, на крају се у свим случајевима долази до позиције у којој се сагледава „лепота личности Богородице” и наглашава важност певања Богородици у част. Мср Миљана Куљанин показује како песнички субјекти у сва четири одабрана песништва пролазе својеврстан духовни развој јер полазе од тренутка у коме препознају зло у себи и свету, али, у трагању за смислом и за могућностима да прихвате свет упркос свему што је обележено злом, проналазе ослонац управо у Богородици.

У докторском раду мср Миљане Куљанин посебно је издвојен специфични однос који се у песништву сва четири песника појављује у вези са иконом Богородице Тројеручице и показано је да се она поима као заштитница српског народа, а Богородица постаје не само посредник између човека и Бога, него и заштитница песника. У завршном делу свог рада, мср Миљана Куљанин указује и на особине молитве Богородици као посебне песничке подврсте, чиме се откривају промене унутар песничких врста савремене књижевности и остварује допринос погледу на еволуцију савременог српског песништва.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ

- Миљана Куљанин, „Никола Милошевић и Јустин Поповић о делу Ф. М. Достојевског”, *Књижевна историја*, год. 54, бр. 178, 2022, Београд, стр. 243–264.

VII ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација мср Миљане Куљанин представља системски засновано истраживање мотива Богородице у савременом српском песништву, односно у песничким

опусима Ивана В. Лалића, Љубомира Симовића, Матије Бећковића и Милосава Тешића. Мср Миљана Куљанин је пажљиво анализирила песничка остварења четворице изабраних песника; указала је на карактеристичне моделе укључивања мотива Богородице у сваки од појединачних опуса, те издвојила по једно централно песничко дело у којем мотив Богородице има пресудан значај (у песништву Ивана В. Лалића то је дело *Четири канона*, у песништву Љубомира Симовића *Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској*, у песништву Матије Бећковића *Учини ми љубав*, и у песништву Милосава Тешића *Седмица*). Мастер Миљана Куљанин је на почетку свог истраживања указала и на основну линију којом се одвијао процес укључивања мотива Богородице у српско песништво, да би на тај начин повезала анализирана дела одабраних песника са целокупном традицијом српског песништва и истакла сличности које постоје, односно везу савремених песника са њиховим песничким претходницима, али и специфичне поступке којим уносе промене у српско песништво. Докторски рад мср Миљане Куљанин представља важан аналитички и истраживачки подухват јер показује еволуцију употребе мотива Богородице у савременом српском песништву и, истовремено, осветљава једну врло важну тематску преокупацију која је у српском песништву двадесетог века дуго била потиснута, пре свега због историјских околности, да би се, полако, у последњој четвртини двадесетог века и, још више, у двадесет првом веку, вратила у поезију.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

На основу *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду* и налаза у извештају из програма „iThenticate”, којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације „Богородица у савременом српском песништву (Иван В. Лалић, Љубомир Симовић, Матија Бећковић, Милосав Тешић)” аутора Миљане Куљанин, констатујем да утврђено подударање текста износи **22 %**.

Овај степен подударности у складу је са Чланом 9. *Правилника*.

На основу изнетог, а у складу са ставом 2 Члана 8. *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду*, изјављујем да извештај указује на оригиналност докторске дисертације, те се прописани поступак припреме за њену одбрану може наставити.

IX ПРЕДЛОГ

Комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да прихвати позитивну оцену докторске дисертације „Богородица у савременом српском песништву (Иван В. Лалић, Љубомир Симовић, Матија Бећковић, Милосав Тешић)“ мастера Миљане Куљанин и да кандидата позове на усмену одбрану пред овом Комисијом.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

др Милица Кецојевић, доцент

др Драган Хамовић, научни саветник

др Јана Алексић, виши научни сарадник